

ONLINE TEČAJ: Nastavničke kompetencije za kvalitetno inkluzivno obrazovanje

SILABUS

Sadržaj

1.	SAŽETAK.....	1
2.	ISHODI UČENJA	1
3.	STRUKTURA I TIJEK TEČAJA.....	2
4.	SADRŽAJ TEČAJA.....	2
5.	OBVEZNA LITERATURA	6
6.	PREPORUČENA LITERATURA.....	8
7.	BIOGRAFIJE PREDAVAČICA	12

Online tečaj *Nastavničke kompetencije za kvalitetno inkluzivno obrazovanje* dostupan je na adresi <https://nastavnickekompetencije.ba/>

1. SAŽETAK

Kvalitetno inkluzivno obrazovanje pravo je svakog djeteta. Ostvarenje ovog prava u učionici osiguravaju ponajprije nastavnici i nastavnice. Oni organiziraju i vode proces učenja i poučavanja na način da osiguraju svim svojim učenicima i učenicama kvalitetno obrazovanje, tj. da u svoj kvalitetan proces učenja i poučavanja uključe isključene i učenike i učenice koji su u riziku od isključivanja. Uspješno ispunjavanje ove uloge zavisi od razine nastavničkih kompetencija koje nastavnici i nastavnice stječu i razvijaju tijekom svog inicijalnog obrazovanja i svog kontinuiranog profesionalnog razvoja.

U cilju jačanja nastavničkih kompetencija, *online* tečaj „Nastavničke kompetencije za kvalitetno inkluzivno obrazovanje“ pruža osvrt na osnovne postavke kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja i daje savjete za njegovu provedbu u učionici. Namijenjen je nastavnicima i nastavnicama, studentima i studenticama nastavničkih fakulteta, kao i svim onima koji rade u oblasti obrazovanja.

Sadržaj tečaja izradile su sveučilišne profesorice (biografije predavačica), naslanjajući se na Module za obuku predavača iz oblasti inkluzivnog obrazovanja (UNICEF, 2015). Proces izrade *online* tečaja osmislila je i omogućila Misija OESS-a u Bosni i Hercegovini.

2. ISHODI UČENJA

Po završetku tečaja, polaznici i polaznice će moći:

1. objasniti koncept inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja u kontekstu socijalne inkluzije;
2. objasniti uzroke socijalnog isključivanja marginaliziranih skupina;
3. objasniti odlike interkulturalne kompetencije;
4. analizirati koje promjene u pogledu sadržaja, pristupa, struktura i strategija u učenju i poučavanju zahtijeva inkluzivno i kvalitetno obrazovanje;
5. analizirati utjecaj inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja na profesionalnu autonomiju nastavnika i nastavnica;
6. pronaći informacije za daljnje istraživanje o tome kako unaprijediti svoje kompetencije za osiguranje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja u učionici;
7. kreirati prijedlog primjene univerzalnog dizajna za učenje za svoj nastavni predmet.

3. STRUKTURA I TIJEK TEČAJA

Kvalitetno inkluzivno obrazovanje u učionici promatrat će se kroz pet tema. Svaka tema obrađena je kroz dvije do tri lekcije u formatu videozapisa, obvezne i preporučene literature. U prosjeku, polaznicima i polaznicama će za završetak tečaja biti potrebno barem deset sati rada. Na kraju, polaznici i polaznice će imati priliku pristupiti testu i provjeriti svoje znanje. Oni koji ostvare barem 70 % točnih odgovora dobit će certifikat o uspješno završenom online tečaju.

4. SADRŽAJ TEČAJA

Tema A: Kvalitetno inkluzivno obrazovanje u kontekstu socijalne isključenosti – pristup i operacionalizacija
Lekcija 1: Socijalna isključenost kao sociopedagoški problem
<i>Osnovni pojmovi: pravo na obrazovanje, socijalna isključenost, socijalna inkluzija, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje</i>
Osvrt na socijalnu isključenost kao na sociopedagoški problem, te na socijalnu inkluziju kao na organiziranu društvenu reakciju na ovaj problem. Sagledavanje važnosti uloge obrazovanja u socijalnom uključivanju, koja se manifestira na individualnoj i na kolektivnoj razini, a usko je vezana za ostvarivanje prava na obrazovanje.
Lekcija 2: Inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve učenike i učenice
<i>Osnovni pojmovi: marginalizirane skupine, pravo na obrazovanje, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje</i>
Osvrt na inkluzivno obrazovanje kao na koncept kvalitetnog obrazovanja unutar kojeg se osiguravaju pravo na obrazovanje, pravo u obrazovanju i pravo kroz obrazovanje za sve učenike i učenice, odnosno pristup, sudjelovanje i postignuće svih učenika i učenica, neovisno o njihovom porijeklu, pripadnosti, sposobnostima i drugim različitostima.
Tema B: Temeljna polazišta inkluzivnog odgoja i obrazovanja
Lekcija 1: Temeljno razumijevanje inkluzivnog obrazovanja
<i>Osnovni pojmovi: inkluzivno obrazovanje</i>
Predstavljanje osnovnih definicija, principa i terminologije inkluzivnog obrazovanja. Osvrt na put ka inkluzivnom i kvalitetnom obrazovanju i prepreke na koje nastavnici i nastavnice na tom putu mogu naići, a u cilju iniciranja promišljanja o daljnjem djelovanju ka unaprjeđenju obrazovanja.
Lekcija 2: Kompetencije nastavnika i nastavnica za inkluzivno obrazovanje

Osnovni pojmovi: kompetencije, inkluzivno obrazovanje, različitosti

Osvrtanje na pojam kompetencija, s fokusom na nastavničke kompetencije neophodne za upravljanje različitostima u odjelu, odgojno-obrazovnoj ustanovi i zajednici.

Lekcija 3: Odgojno-obrazovni rad s djecom u inkluzivnom odjelu

Osnovni pojmovi: inkluzivno i kvalitetno obrazovanje, inkluzivni odjel

Pregled osnovnih odgojno-obrazovnih potreba učenika i učenica. Predstavljanje uputa za komunikaciju i ophođenje s učenicima i učenicama u cilju što boljeg upravljanja različitostima u odjelu, odgojno-obrazovnoj ustanovi i zajednici. Osvrt na razine podrške u odjelu.

Tema C: Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije

Lekcija 1: Temeljno razumijevanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja

Osnovni pojmovi: interkulturalno obrazovanje, cjeloživotno učenje, različitosti

Osvrt na interkulturalni odgoj i obrazovanje kao na holistički i cjeloživotni proces koji je nužan za promicanje dostojanstva osobe i demokratskog društva. Iznošenje osnovnog cilja interkulturalnog odgoja i obrazovanja: omogućivanje kvalitetnog obrazovanja za sve učenike i učenice i promicanje različitosti kao društvenog bogatstva.

Lekcija 2: Kulturno odgovorna odgojno-obrazovna institucija

Osnovni pojmovi: interkulturalno obrazovanje, kultura

Predstavljanje dimenzija interkulturalnog odgoja i obrazovanja koje doprinose stvaranju kulturno odgovorne odgojno-obrazovne institucije, kreirajući ujedno ugodno, prihvatljivo i poticajno okruženje za sve svoje članove i članice. Osvrt na važnost nastave o različitim kulturama, običajima i potrebama - za sve učenike i učenice, a ne samo za one kulturno različite. Uvod u faze interkulturalne transformacije odgojno-obrazovne institucije, uz primjere.

Lekcija 3: Interkulturalno kompetentni nastavnici i nastavnice

Osnovni pojmovi: inkluzivno i kvalitetno obrazovanje, inkluzivni odjel

Osvrt na osnovne sposobnosti interkulturalno osjetljivih nastavnika i nastavnica: sposobnost za uvidjeti i razumjeti stavove, vjerovanja i ponašanja pripadnika i pripadnica različitih kultura, sposobnost za spoznavanje odnosa između različitih kultura, te sposobnost za konstruktivno djelovanje i rješavanje pitanja koja se javljaju među učenicima i učenicama u učionici i široj zajednici.

Tema D: Univerzalni dizajn za učenje – kreiranje zajednice koja uči

Lekcija 1: Univerzalni dizajn za učenje – pojam i koncept

Osnovni pojmovi: univerzalni dizajn za učenje

Predstavljanje univerzalnog dizajna za učenje (*Universal Design for Learning – UDL*) kao okvira za inkluzivno i kvalitetno poučavanje, tj. postizanje uspjeha svakog učenika i učenice. Ukazivanje na univerzalni dizajn za učenje kao na dizajn za ljudsku raznolikost i način razmišljanja o poučavanju i učenju.

Lekcija 2: Univerzalni dizajn za učenje – principi i načela

Osnovni pojmovi: univerzalni dizajn za učenje

Uvod u principe univerzalnog dizajna za učenje, s fokusom na raznolikost načina prezentiranja informacija učenicima i učenicama, usmjeravanja učenika i učenica k postavljenim ciljevima, te motiviranja učenika i učenica i njihovog smislenog sudjelovanja u nastavnim aktivnostima. Osvrt na važnost uključivanja načela univerzalnog dizajna za učenje u proces planiranja i pripremanja nastavnih aktivnosti i procesa.

Lekcija 3: Kreiranje zajednice koja uči – primjena univerzalnog dizajna za učenje

Osnovni pojmovi: univerzalni dizajn za učenje, zajednica koja uči

Ukazivanje na važnost primjene univerzalnog dizajna za učenje u svakodnevnom procesu učenja i poučavanja u učionici kako bi se osiguralo ostvarenje punog potencijala svakog učenika i učenice, te kreiranje zajednice koja uči i okruženja koje potiče učenje.

Tema E: Kvalitetan odgoj i obrazovanje

Lekcija 1: Inkluzivna nastava

Osnovni pojmovi: inkluzivna nastava, učenici i učenice s posebnim potrebama

Uvod u ključne karakteristike i dimenzije motivacije, s fokusom na postupke kojima nastavnici razvijaju motivaciju kod učenika i učenica. Osvrt na kompetenciju nastavnika i nastavnica da motiviraju učenike i učenice u skladu s njihovim potrebama, željama i mogućnostima, a u sklopu kompetencije za inkluzivno poučavanje i učenje. Predstavljanje instrumenta za samoprocjenu svojih mogućnosti za razvoj motivacije kod učenika i učenica.

Lekcija 2: Kompetencije nastavnika i nastavnica za inkluzivno poučavanje i učenje

Osnovni pojmovi: inkluzivno i kvalitetno obrazovanje, samoprocjena kompetencija

Definiranje inkluzivnog poučavanja i učenja koje podrazumijeva osiguranje prava svakog djeteta na obrazovanje i ostvarivanje svojeg punog potencijala. Osvrt na ulogu i kompetencije nastavnika neophodnih za ostvarenje ovih zahtjeva, s fokusom na dvije kompetencije za inkluzivno poučavanje i učenje. Predstavljanje instrumenta za samoprocjenu kompetencija za inkluzivno poučavanje i učenje.

Lekcija 3: Samoreglativno učenje

Osnovni pojmovi: samoreglativno učenje, osposobljavanje nastavnika i nastavnica, samoprocjena

Uvod u pojam samoreglativnog učenja koje podrazumijeva da učenik samostalno planira, nadgleda i procjenjuje svoje učenje. Ukazivanje na potrebu osposobljavanja nastavnika za poticanje samoreglativnog učenja. Predstavljanje instrumenta za samoprocjenu svog načina rada u nastavi.

5. OBVEZNA LITERATURA

Bartulović, M. i Kušević, B. (2016). *Što je interkulturalno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatizeljnike*. Zagreb: Centar za mirovne studije. <https://www.bib.irb.hr/869114>

Dukić, G. (2019). *Kompetencije i profesionalni razvoj nastavnika za inkluzivni vaspitno-obrazovni rad u osnovnoj školi* (doktorska disertacija). Pale: Filozofski fakultet.

Đerić, I. (2016). Kako nastavnici podstiču autonomiju učenika. U Maksić, S. i Đerić, I. (ur.), *Razvoj istraživačke prakse u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

Generalna skupština UN-a. (2019). *Report of the Special Rapporteur on the right to education, no. A/74/243*. <https://undocs.org/A/74/243>

Ilić, M. (2012). *Inkluzivna nastava*. Istočno Sarajevo: Univerzitet u Istočnom Sarajevu.

Ivić, I, Pešikan A. i Antić, S. (2001). *Priručnik za primenu metoda aktivnog učenja/nastave*. Beograd: Institut za psihologiju.

http://www.pefja.kg.ac.rs/preuzimanje/Materijali_za_nastavu/Prirucnik.pdf

Haničar, E. (ur.). (2012). *Prostorna pristupačnost*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Podrska/SSI/Prostorna_Pristupacnost.pdf

Jensen, E. (2004). *Različiti mozgovi, različiti učenici: kako doprijeti do onih do kojih se teško dopire* (prevod: Tadinac-Babić, M.) Zagreb: EDUCA. (2000).

Kafedžić, L. (2015). Stručno usavršavanje nastavnika za odgojno-obrazovni rad u inkluzivnim odjeljenjima. U: *Unapređenje socijalne inkluzije djece sa poteškoćama u razvoju u Unsko-Sanskom Kantonu*. Sarajevo: Save the Children.

Komitet UN-a za prava osoba s invaliditetom. (2017). *Opšti komentar na član 24 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom: PRAVO NA INKLUZIVNO OBRAZOVANJE* (prevod: MyRight). (2016).

Original:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/4&Lang=en

Lazor, M. i Malidžan-Vinkić, D. (2016). *Uputstvo za izradu nastavnog materijala u skladu sa principima univerzalnog dizajna*. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije

http://socijalnouklucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/uputstvo_za_izradu_nastavnog_materijala_univerzalni_dizajn.pdf

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. (2012). *Smjernice za prepoznavanje socijalno isključenih kategorija djece u BiH*.

<http://rightsforall.ba/bs/wp-content/uploads/sites/5/2016/11/8-smjernice-za-prepoznavanje-socijalno-iskljucene-djece.pdf>

Mrnjauš, K., Rončević, N. i Ivošević, L. (2013). *Inter/kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju*. Rijeka: Filozofski fakultet.

Piršl, E. (2016). *Vodič za interkulturalno učenje*. Zagreb: Ljevak.

Udruženje „Društvo ujedinenih građanskih akcija“. (2018). *Kvalitetne inkluzivne prakse – priručnik za nastavnike*. Sarajevo: Udruženje „Društvo ujedinenih građanskih akcija“.

<https://www.unicef.org/bih/media/1356/file/Kvalitetne%20inkluzivne%20prakse.pdf>

Sablić, M. (2013). *Interkulturalizam u nastavi*. Zagreb: Ljevak.

Sladoje Bošnjak, B. (2013). *Metakognitivne strategije u nastavi*. Istočno Sarajevo: Univerzitet u Istočnom Sarajevu.

Šućur, Z. (2004). Socijalna isključenost – pojam, pristupi i operacionalizacija. *Revija za sociologiju*, vol. 35, (1.2), 45-60. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.

Udruženje „DUGA“, Jurčić, M, Kuštrić, S. i Munjiza, S. (pr.). (2018). *Smjernice za primjenu inkluzivnih praksi u nastavi*. Sarajevo: Udruženje „DUGA“.

<https://www.unicef.org/bih/media/1966/file/Smjernice%20za%20primjenu%20inkluzivnih%20praksi%20u%20nastavi.pdf>

UNICEF. (2014). *Pristup školi i obrazovno okruženje II – Univerzalni dizajn za učenje, Vebinar-stručni priručnik*. New York: UNICEF.

<https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/Booklet%2011%20-%20Serbian%20Version.pdf>

6. PREPORUČENA LITERATURA

- Bodroža, B, Đerić, I. i Gutvaj, N. (2015). Učeničke percepcije nastavnčkih motivacionih postupaka. *Nastava i vaspitanje*, vol. 64, br. 3, 469-487.
- Booth, T. i Ainscow, M. (2008). *Indeks inkluzivnosti: Promicanje učenja i sudjelovanja u školama*. Drugo, dopunjeno izdanje: rujan 2002. Zenica: Pedagoški zavod Zenica. http://www.csie.org.uk/resources/translations/Index_Croatia.pdf
- Booth, T. i Ainscow, M. (2008). *Indeks inkluzivnosti: Razvoj učenja i učešća u školama*. Drugo, dopunjeno izdanje: septembar 2002. Zenica: Pedagoški zavod Zenica. <http://www.csie.org.uk/resources/translations/IndexBosnian.pdf>
- Booth, T. i Ainscow, M. (2009). *Индекс инклузивности: Развој учења и учешћа у школама*. Прво допуњено издање на српском језику: фебруар 2009. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства Републике Српске. http://www.csie.org.uk/resources/translations/Index_SerbianforBosnia.pdf
- Brander, P. i dr. (2005). *OBRAZOVNI PRIRUČNIK "Svi različiti svi jednaki" : ideje, sredstva, metode i aktivnosti za neformalno interkulturalno obrazovanje sa mladima i odraslima* (prevod: Centar za građansko obrazovanje). Podgorica: Centar za građansko obrazovanje. (2004). <http://media.cgo-cce.org/2013/10/obrazovniprirucnik.pdf>
- Cindrić, I, Miljković, D. i Strugar, V. (2016). *Didaktika i kurikulum*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Desforges, C. (2001). *Uspješno učenje i poučavanje*. Zagreb: Educa.
- Dijalog za budućnost: Ujedinjene nacije u Bosni i Hercegovini. (2018). *Priručnik za sve one koji žele širiti mir i graditi društvo suradnje, poštovanja i tolerancije*. Banja Luka: NVO „Genesis Project”.
<https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/priru%C4%8Dnik-za-sve-one-koji-%C5%BEle-%C5%A1iriti-mir-i-graditi-dru%C5%A1tvo-suradnje-po%C5%A1tovanja-i>
- Dörnyei, Z. (2005). *The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwar, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Dukić, G. (2017). Asistivna tehnologija u inkluzivnom vaspitno-obrazovnom radu u osnovnoj školi. *Naša škola – časopis za teoriju i praksu vaspitana i obrazovanja*, br. 3-4. Banja Luka: Društvo pedagoga Republike Srpske.
- Dukić, G. (2017). Specifične profesionalne kompetencije vaspitača u penalnim ustanovama kao teorijsko-empirijski problem inkluzije. *Bijeljinski metodički časopis*, vol. 4, br. 4. 1-14.
- Dukić, G. (2017). Teorijske osnove i identifikacija opštih kompetencija vaspitača u penalnim ustanovama. *Defendologija: teorijsko-stručni časopis za pitanja zaštite, bezbjednosti, odbrane, obrazovanja, obuke i osposobljavanja*, godina XX, br. 39-40. <https://www.defendologija-banjaluka.com/files/Casopis.Defendologija.broj.39-40.srpski.pdf>

- Đerić, I. (2014). *Mogućnosti i ograničenja razvoja autonomije učenika u vaspitno-obrazovnom procesu* (doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Freire, P. (2002). *Pedagogija obespravljenih* (prevod: Bingula, S). Zagreb: Odraz. <http://www.odraz.hr/media/408995/paulo%20freire%20-%20pedagogija%20obespravljenih.pdf>
- Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi* (prevod: Jakovlev, B). Zagreb: Educa.
- Grupa autora. (2007). *Interkulturalno obrazovanje i razumevanje*. Beograd: Grupa MOST.
- Grupa autora. (n.d). Vodič za nastavnike: Modul „Interkulturalizam“. Sarajevo: Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava CIVITAS.
- Jensen, E. (2003). *Super nastava (nastavna strategija za kvalitetnu školu i uspješno učenje)* (prevod: Marušić, I. i Šoljan, N. M). Zagreb: Educa.
- Jočić, A. i dr. (2012). PRIRUČNIK za interkulturalno učenje kroz dramu. Beograd: Bazaart. http://bazaart.org.rs/wp-content/uploads/2012/04/Prirucnik_za_interkulturalno_ucenje_kroz_dramu.pdf
- Jovanović, V. i Grahovac, M. (ur.). (2015). *Nastavnici – refleksivni istraživači inkluzivne obrazovne prakse*. Beograd: Centar za obrazovne politike. http://www.cep.edu.rs/public/Nastavnici_-_refleksivni_istrazivaci_inkluzivne_obrazovne_prakse1.pdf
- Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
- Kankaraš, M. (2004). Metakognicija – nova kognitivna paradigma. *Psihologija*, vol. 37, (2), 149-161. Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Kasumagić-Kafedžić, L. (2019). *Učiti zajedno i učiti živjeti zajedno – interkulturalnost u savremenoj nastavi engleskog jezika*. Sarajevo: Dobra knjiga.
- Kundačina M. i Bandur, V. (2004). *Akciono istraživanje u školi (nastavnici kao istraživači)*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Laketa, N. i Vasiljević, D. (2012). *Obrazovanje i usavršavanje nastavnika*. Užice: Učiteljski fakultet.
- Lekić, Đ. (1985). *Eksperimentalna didaktika*. Novi Sad: NIRO „Misao“.
- Maksić, S. i Đerić, I. (2016). *Razvoj istraživačke prakse u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- McDermott, P. (2008). *Interactive Strategies for Classroom Teaching*. Prepared for the School of Education University of Sarajevo. New York: The Sage Colleges.
- Meadows, S. (1993). *The child as a thinker*. London: Routledge
- Milenović, Ž. (2011). Stil vodstva nastavnika inkluzivne nastave. *Život i škola - časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, br. 25, (1/2011.), godina 57, 154–167.

- Misija OESS-a u BiH. (2019). *Zbornik radova Konferencija „Promjenjiva priroda obrazovanja nastavnika – praksa i potrebe u Bosni i Hercegovini“*. Sarajevo: Misija OESS-a u BiH. <https://www.osce.org/bs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/439760?download=true>
- OSCE/ODIHR, CoE, UNESCO, OHCHR. (2009). *Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice*. Warsaw: OSCE/ODIHR. <https://www.osce.org/odhr/39006?download=true>
- Pašalić-Kreso, A. (2003). Geneza poznavanja ideje inkluzije ili inkluzija u funkciji smanjivanja neravnopravnosti u obrazovanju. U: *Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine*, vol. 2–24. Sarajevo: TEPD i Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu.
- Pavlović, Z. (2010). *Motivacione orijentacije i školsko učenje*. Istočno Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Peko, A. i dr. (n.d.). *Interkulturalno obrazovanje učitelja – što i kako poučavati?* [https://bib.irb.hr/datoteka/412567.398878.Interkulturalno obraozovanje ucitelja - sto i kako poucavati.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/412567.398878.Interkulturalno_obraozovanje_ucitelja_-_sto_i_kako_poucavati.pdf)
- Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. U: M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (ur.), *Handbook of self-regulation*, 451–502. Academic Press.
- Pintrich, P. R. i de Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 82(1), 33–40.
- Piršl, E. (2007). Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije, U: Previšić, V, Šoljan, N, N, Hrvatić, N. (ur). *Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, 275–291. Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
- Puhalo, S. (2013) *Kako opažamo druge etničke grupe i njihove članove: socijalna percepcija i etnička pripadnost kod srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/10005.pdf>
- Rosenberg, M. (2006). *Nenasilna komunikacija: Jezik života* (prevod: Stanić, S). Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava. [http://www.centar-za-mir.hr/uploads/dokumenti/knjige/Nenasilna komunikacija finalna2.pdf](http://www.centar-za-mir.hr/uploads/dokumenti/knjige/Nenasilna_komunikacija_finalna2.pdf)
- Sladoje Bošnjak, B. i dr. (2017). *Različiti metodološki pristupi u istraživanju uloge mentora u inkluzivnom obrazovanju*. Istočno Sarajevo: Medicinski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.
- Sousa, D. A. (2017). *How the brain learns* (5th ed.). Thousand Oaks, Kalifornija, SAD: Corwin
- Sousa, D. A. (ur.). (2010). *Mind, brain and education: neuroscience implications for the classroom*. Bloomington, Indijana, SAD: Solution Tree Press.

- Sparks, J. (1999). *Schools, Education and Social Exclusion*. London: Centre for Analysis of Social Exclusion:
[http://eprints.lse.ac.uk/6482/1/Schools, Education and Social Exclusion.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/6482/1/Schools_Education_and_Social_Exclusion.pdf)
- Suzić, N. (2008). *Uvod u inkluziju*. Banja Luka: XBS.
- UNESCO. (2006). *UNESCO Guidelines on Intercultural Education*. Paris: UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147878>
- UNESCO. (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. World Conference on Special Needs Education: Access & Equality. Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- Valenta, L. (2009). *UPOZNAJMO SE! Metodički priručnik za nastavnike*. Sarajevo: Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini.
- Valenta, L. (2009). *UPOZNAJMO SE! Priručnik za učenike o kulturi, baštini i tradiciji nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini.
- Velišek-Braško, O. (2013). *Razvoj kompetencija za inkluzivno obrazovanje u sistemu profesionalnog razvoja nastavnika* (doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Vijeće Europe i Europska komisija (2018). *T-Kit 4: Intercultural learning*, 2. izdanje. Strasbourg: Vijeće Evrope. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kit-4-intercultural-learning>
- Vijeće Europe. (2005). *T-Kit: Interkulturalno učenje*, 1. izdanje (prevod: Marković, S). Beograd: Grupa „Hajde da...“ (2000). https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261275/tkit4_serbian.pdf/7ca8f534-8044-41ce-b830-6c5b30ba53e4
- Visoki povjerenik za nacionalne manjine OEES-a. (2012). *Ljubljanske smjernice o integraciji raznolikih društava uz objašnjenje*. Hag: Visoki povjerenik za nacionalne manjine OEES-a.
<https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/110489.pdf>
- Vodič za unapređenje interkulturalnog obrazovanja*. (2007). Beograd: Grupa MOST i Fond otvoreno društvo.
http://narip.cep.edu.rs/biblioteka/literatura_na_srpskom_jeziku/vodic_za_unapredjivanje_interkulturalnog_obrazovanja.pdf
- Vranješević, J. i dr. (2006). *Za razliku bogatije – priručnik za interkulturalizam*. Beograd: Centar za prava deteta.
http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/10/za_razliku_bogatije.pdf
- Zimmerman, B. J. (1990). Self-regulated learning and academic achievement: An overview. *Educational Psychologist*, 25(1), 3–17.
- Zimmerman, B. J. i Martinez-Pons, M. (1990). Student differences in self-regulated learning: Relating grade, sex and giftedness to self-efficacy and strategy use. *Journal of Educational Psychology*, 82(1), 51–59.

7. BIOGRAFIJE PREDAVAČICA

Prof. dr. Biljana Sladoje-Bošnjak

Redovna profesorica na Filozofskom fakultetu i Muzičkoj akademiji Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Prof. dr. Biljana Sladoje-Bošnjak rođena je u Sarajevu. Gimnaziju je pohađala u Sarajevu i u Beogradu. Diplomirala je na Odsjeku za pedagogiju i psihologiju Filozofskog fakulteta u Istočnom Sarajevu. Postdiplomski studij završila je na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci 2005. godine, a doktorsku disertaciju na temu *Nastavni stilovi i metakognitivne strategije učenika* obranila je 2008. godine. Predaje predmete na prvom ciklusu studija na Filozofskom fakultetu i Muzičkoj akademiji Univerziteta u Istočnom Sarajevu, na master studiju Studijskog programa za pedagogiju predaje Metodologiju znanstveno-istraživačkog rada, a na doktorskom studiju Filologije predaje predmet Akademske pisanje. Sudjelovala je na brojnim znanstvenim skupovima sa saopćenjima iz područja pedagoško-psiholoških znanosti, kao i u mnogim domaćim i međunarodnim projektima. Autorica je više knjiga i oko pedeset znanstveno-istraživačkih radova.

Doc. dr. Emina Dedić Bukvić

Docentica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Doc. dr. Emina Dedić Bukvić rođena je u Sarajevu gdje je završila JU „Učiteljska škola“, kao i studij na Odsjeku za pedagogiju na Univerzitetu u Sarajevu. Godine 2010. obranila je magistarsku tezu pod nazivom *Pedagoške implikacije verbalnog nasilja nad i među učenicima*, a 2016. godine i doktorsku disertaciju pod nazivom *Kompatibilnost formalno stečenih i praktično potrebnih kompetencija za odgojno-obrazovni rad – mogućnost rekonceptualizacije izobrazbe nastavnika u Bosni i Hercegovini*. Zaposlena je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu u zvanju docentice. Njezina područja interesiranja su istraživanje obrazovnih sustava, obrazovanje nastavnika i pedagoga, interkulturalni odgoj i obrazovanje, mikropedagoški odnosi i pedagoške implikacije multimedijalnog okruženja. (Ko)autorica je više znanstvenih i stručnih radova, kao i voditeljica i sudionica domaćih i međunarodnih projekata.

Prof. dr. Lejla Kafedžić

Redovna profesorica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prof. dr. Lejla Kafedžić diplomirala je 2001. godine na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Završila je poslijediplomski studij *Individualizacija i inkluzija u obrazovanju*, realiziran u suradnji Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i Odsjeka za specijalnu edukaciju Univerziteta u Joensuu. Magistarsku tezu *Rana identifikacija i individualizirani rad s nadarenom djecom* obranila je 2005. godine, a doktorsku disertaciju *Iskustva i problemi*

inkluzivnog obrazovanja u osnovnim školama Kantona Sarajevo obranila je 2009. godine. Dosadašnji radni vijek provela je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, gdje trenutno radi u zvanju redovne profesorice. Njezin profesionalni razvoj usmjeren je ka različitim temama s naglaskom na inkluzivni odgoj i obrazovanje, obrazovanje nastavnika i obrazovanje roditelja. Sudjelovala je u brojnim seminarima, konferencijama, treninzima, te različitim domaćim i međunarodnim projektima. (Ko)autorica je više knjiga, stručnih i znanstvenih članaka, projekata i radionica.

Doc. dr. Lejla Osmić

Docentica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Doc. dr. Lejla Osmić rođena je u Sarajevu. Srednjoškolsko obrazovanje stjecala je u gimnaziji u Republici Sloveniji, a okončala ga u Prvoj gimnaziji u Sarajevu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, a potom i magistrirala 2010. godine na temu *Pedagoške implikacije socijalne isključenosti Roma*. Doktorsku disertaciju *Obrazovanje u procesu preveniranja socijalne isključenosti rizičnih skupina mladih* obranila je 2016. godine. Zaposlena je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu u zvanju docentice. Njezin profesionalni razvoj usmjeren je na pedagogiju marginaliziranih skupina, socijalnu inkluziju, interkulturalni odgoj i obrazovanje, odgoj i obrazovanje u školskoj teoriji i praksi te na pedagoška istraživanja. Sudjelovala je u brojnim seminarima, treninzima, konferencijama, te međunarodnim i domaćim projektima i programima. (Ko)autorica je više stručnih i znanstvenih radova.

Doc. dr. Sandra Bjelan-Guska

Docentica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Doc. dr. Sandra Bjelan-Guska rođena je u Sarajevu gdje je stekla osnovno i srednje obrazovanje, te paralelno baletno-muzičku izobrazbu. Na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu stekla je zvanje profesora pedagogije, magistra i doktora pedagoških znanosti. Zaposlena je na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu u zvanju docentice na brojnim predmetima iz didaktičko-metodičke oblasti. Sudjelovala je u realizaciji više od 30 različitih seminara i obuka stručnog usavršavanja nastavnika i drugih profesionalnih skupina u procesu cjeloživotnog učenja. (Ko)autorica je više publikacija i radova. Sudjelovala je u radu više od 60 znanstvenih i stručnih, domaćih i međunarodnih konferencija, te u 11 projekata kao članica istraživačkog tima ili konzultantica. Posebna područja njezinog znanstveno-istraživačkog interesiranja su fundamentalna i aplikativna didaktička pitanja na svim razinama obrazovanja, metodika nastavnog rada i izvannastavnih aktivnosti, estetska pedagogija, didaktika i metodika nastave likovne i baletne umjetnosti.

Misija OEES-a u BiH podržala je realizaciju ovog *online* tečaja. Svako gledište, izjava ili mišljenje izraženo u ovom *online* tečaju, a za koje nije izriječno naznačeno da potječe iz Misije OEES-a u Bosni i Hercegovini, ne odražava nužno službenu politiku Misije OEES-a u Bosni i Hercegovini, već su isključivo gledišta i mišljenja predavačica. Sva prava su pridržana. Sadržaj ovog *online* tečaja može se slobodno koristiti ili umnožavati u nekomercijalne svrhe, uz obavezno navođenje izvora.